

Eucharistieviering met koormuziek uit een bepaalde periode

zondag 4 februari 2024, 10:00 uur

Periode: 1274 tot 1600

Openingsmotet: Jubilate Deo – G.P. da Palestrina

Missa Pange lingua – J. des Prez

Motet 1: Gaude Virgo – J. des Prez

Motet 2: Ego flos campi – J.C. non Papa

In het jubileumjaar 2023/2024, waarin we vieren dat er 750 jaar geleden voor het eerst werd gedocumenteerd dat er koorzang in de Sint-Jan klonk, zal steeds op de eerste zondag van de maand speciale aandacht gegeven worden aan een stijlperiode uit de afgelopen 750 jaar koorzang. Deze week staat muziek uit de Renaissance centraal met de polyfonie van 'hofcomponist van de Schola' Josquin des Prez, Jacobus Clemens non Papa en Giovanni Pierluigi da Palestrina. Josquin des Prez (ca. 1455-1521) kan worden beschouwd als een van belangrijkste vertegenwoordigers van een hele generatie van Franco-Vlaamse componisten die het muziekleven in Europa in de late vijftiende eeuw domineerden. Jossequin Lebloitte, genaamd 'Desprez', moet omstreeks 1455 geboren zijn uit ouders die mogelijk afkomstig waren uit Condé-sur-l'Escaut in Picardië, het huidige Noordwest-Frankrijk. De eerste bekende documenten betreffende de componist stammen uit 1477 als 'Josquinus Despres' in dienst treedt als zanger in de kapel van René, Hertog van Anjou, in Aix-en-Provence. Na de dood van de hertog in 1480 verdwijnt Josquin uit het zicht totdat hij in 1483 in Condé als gast door het kapittel van de Onze-Lieve-Vrouwekerk wordt ontvangen. Tevens maakt hij in Condé aanspraak op de erfenis van zijn oom en tante. Het document onthult ook de naam van zijn vader: Gossart Lebloitte, genaamd 'Desprez'.

Na een verblijf in zijn geboortestreek treedt Josquin in dienst bij kardinaal Ascanio Sforza, een oom van de hertog van Milaan. Hoewel lange tijd werd aangenomen dat Josquin al in 1459 in Milaan was, kwam uit recentelijk ontdekte documenten naar voren dat de 'Juschino de Picardia', die vanaf 1459 in Milaan aan de Dom verbonden is, noch 'Joschino Picardo', die tussen 1473 en 1476 deel uit maakte van de Sforza-kapel in Milaan, iets te maken hebben met Josquin des Prez. Pas na 1483 verblijft Josquin in Italië, eerst bij kardinaal Sforza en vanaf 1489 als lid van de Pauselijke kapel te Rome. Rond de eeuwwisseling is hij wellicht zanger in de kapel van de Franse koning Louis XII. Een kort verblijf in Ferrara, 1503-1504, sluit zijn Italiaanse jaren definitief af; vanaf mei 1504 tot aan zijn dood op 27 augustus 1521 is Josquin proost van de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Condé-sur-l'Escaut.

Een belangrijk aandeel binnen het oeuvre van Josquin hebben zijn motetten. Dit medium was in de zestiende eeuw de meest uitdagende vorm van religieus componeren, waarin de componist zijn 'muzikale ei' kwijt kon. Josquin slaagde erin om het imitatieve contrapunt met onafhankelijkheid van alle stemmen en een sterke samenhang van tekst en muziek te verenigen. Het motet Gaude Virgo is een voorbeeld van de voor Josquin zo typerende paarsgewijze schrijfwijze. Waarschijnlijk geschreven in de jaren tachtig van de vijftiende eeuw is het zonder meer zijn meest joyeuze motet. De tekst beschrijft vijf vreugden van Maria: de aankondiging van de engel Gabriel, de geboorte, verrijzenis en hemelvaart van Christus, en Maria's tenhemelopneming. Let ook op de fraaie wordschildering, zoals bijvoorbeeld de woorden 'Gaude, Christe ascendente' (verheug u in de hemelvaart van Christus) die op melodisch stijgende melodieën worden gezongen.

Naast een indrukwekkend aantal motetten schreef Josquin zo'n achttien missen. Hoewel minder in aantal dan zijn tijdgenoten – Heinrich Isaac schreef er 36, Jacob Obrecht meer dan 28 – is het duidelijk dat Josquins missen zeer hoog werden geacht. De invloedrijke Venetiaanse drukker Ottaviano Petrucci wijdde drie publicaties aan hem, in tegenstelling tot slechts een druk aan Isaac en Obrecht. De drie delen, gepubliceerd in 1502, 1505 en 1514 met een groot aantal herdrukken, bevatten op één na al zijn missen. De Missa Pange lingua, gebaseerd op de gregoriaanse hymne voor Sacramentsdag, is waarschijnlijk de laatste mis van Josquin, toen hij van zijn oude dag genoot in zijn geboortestreek in Noord-Frankrijk. De vierstemmige mis is een absoluut hoogtepunt binnen Josquins oeuvre en werd door de huidige rector cantus Jeroen Felix in de late jaren negentig opnieuw op het repertoire van de Schola gezet.

De belangrijkste Romeinse componist uit de zestiende eeuw is natuurlijk Giovanni Pierluigi uit het kleine Palestrina vlakbij Rome. Hij wijdde zijn hele leven aan de kerkmuziek in de eeuwige stad in onder meer de Sint-Jan van Lateranen, Santa Maria Maggiore en de Sint-Pieter. Als kapelmeester van die laatste basiliek schreef hij het uitbundige, dubbelkorige Jubilate Deo, dat gedrukt werd in het jubileumjaar 1575. Het is waarschijnlijk uitgevoerd tijdens de ceremoniele opening van de Porta Sancta in de Sint-Pieter. Palestrina laat zich beïnvloeden door de dubbelkorigheid uit Venetië, die in de zestiende eeuw naam maakt, maar heeft duidelijk ook zijn zinnen gezet op de opkomende stijl van de barok. Een feest om te zingen maar zeker ook om naar te luisteren.

Tot slot klinkt het prachtige Ego flos campi van Jacobus Clemens non Papa (ca. 1510-1555). Deze componist was eind 1550 drie maanden te gast bij de Bossche Illustre Lieve Vrouwe Broederschap waar hij wekelijks de mis meezong in hun eigen kapel, de huidige Sacramentskapel. Als dank voor de genoten gastvrijheid gaf hij Ego flos campi cadeau. Dit zevenstemmige Mariamotet waarin het devies van de Broederschap 'sicut lilium inter spinas' – als een lelie tussen de doornen – duidelijk op de voorgrond wordt geplaatst, is een muzikaal eerbetoon aan de gastvrije broeders. Deze voor de Sint-Jan geschreven compositie, die hier eeuwen geleden in première ging, brengt dan ook verleden, heden en toekomst bij elkaar.

Jan Jaap Zwitser